

DUŻE PRZEDSIĘBIORSTWA SOCJALISTYCZNE JAKO JEDYNA PODSTAWA DO OSIĄGNIĘCIA WYSOKIEJ EFEKTYWNOŚCI INWESTYCJI W ROLNICTWIE

G. ELVERT

Dyrektor Instytutu Ekonomiki Rolnej Niemieckiej Akademii Rolniczej w Berlinie

Panie, Panowie!

Zagadnienie podwyższania efektywności inwestycji w rolnictwie ma we wszystkich krajach socjalistycznych, między innymi też w Polsce i NRD duże znaczenie.

W NRD cała polityka inwestycyjna jest podporządkowana budowaniu socjalizmu i wykonaniu głównych zadań ekonomicznych. Chcemy wykonać zadanie osiągnięcia do roku 1961 poziomu spożycia wszystkich ważniejszych środków żywności i innych dóbr konsumpcyjnych ludności zachodnio-niemieckiej. W tej dziedzinie chcemy nawet Niemcy Zachodnie prześcignąć. Rolnictwo naszej Republiki podwyższyło poważnie produkcję i zapewniło samozaopatrzenie w mięso, masło i inne produkty pochodzenia zwierzęcego. Rolnictwu będą stawiane do dyspozycji wzrastające z roku na rok środki inwestycyjne. Podczas gdy w pierwszej pięciolatce 1951—55 przewidziano dla rolnictwa 1764 miliona marek, to w drugiej pięciolatce inwestycje mają wzrosnąć do 5900 milionów marek. Tylko w roku 1959 przyznano naszemu rolnictwu na inwestycje 1640 milionów marek, tzn., że w tym roku inwestujemy prawie tyle samo, co w pierwszej pięciolatce na przestrzeni pięciu lat.

Obecnie w rolnictwie na 40% użytków rolnych gospodarują spółdzielnie produkcyjne; w 90% naszych wsi istnieją spółdzielnie produkcyjne. Przedsiębiorstwa socjalistyczne (spółdzielnie produkcyjne, PGR i MTS) w znacznym stopniu określają już dzisiaj charakter naszego rolnictwa. To jest także podstawą wysokiej efektywności inwestycji.

Nasza polityka inwestycyjna ma na celu szczególnie popieranie rozwoju wielkich socjalistycznych gospodarstw rolnych. Głównym zadaniem na obecnym etapie rozwoju naszych spółdzielni produkcyjnych jest umacnianie gospodarcze istniejących spółdzielni, co będzie osiągnięte

w istocie przez koncentrację inwestycji, przy przywiązywaniu dużej wagi do przyciągania chłopów gospodarujących indywidualnie. Sam dobry przykład bez udziału intensywnej politycznej i ideologicznej pracy przekonywającej (uświadamiającej) nie przyspieszy przystępowania chłopów indywidualnych do spółdzielni produkcyjnych.

Absolutna gospodarcza wyższość socjalistycznych dużych gospodarstw nad małymi i średnimi producentami chłopskimi jest już u nas wielokrotnie i ostatecznie dowiedziona. Nasze doświadczenia wykazują, że w naszych chłopskich gospodarstwach nie można oczekiwać żadnych znacznych efektów inwestycyjnych. Przez to również, że w NRD inwestujemy w socjalistycznych dużych gospodarstwach mamy możliwość produkcję i produktywność pracy szybciej podwyższać niż w Niemczech Zachodnich, gdzie podejmuje się inwestowanie w drobnych gospodarstwach. Przewagę tę daje nam wyższa efektywność inwestycji w dużych przedsiębiorstwach.

W czym widzimy ekonomiczne i gospodarcze korzyści koncentracji inwestycji w socjalistycznych dużych gospodarstwach rolnych? W socjalistycznych dużych gospodarstwach rolnych mogą być planowo dokonywane inwestycje przez państwo socjalistyczne. To jest właśnie decydujący środek do realizacji prawa planowego i proporcjonalnego rozwoju gospodarki narodowej. Jeśli produkcja ma się planowo i proporcjonalnie rozwijać, to należy przede wszystkim ustalić wg planu wysokość inwestycji, ich strukturę i rozmieszczenie. Planowa realizacja inwestycji nie napotyka trudności w państwowych socjalistycznych przedsiębiorstwach. W spółdzielczych dużych przedsiębiorstwach państwo ma możliwość planowego kierowania inwestycjami poprzez kredytowanie. W naszej Republice przydziela się kredyty inwestycyjne na określone cele i to zarówno w państwowych socjalistycznych przedsiębiorstwach jak i w spółdzielczych. W związku z tym państwo może określać rodzaj i tempo wzrostu produkcji, jak również obniżkę kosztów. Kiedy np. jest konieczny szybki rozwój hodowli bydła, to mogą być przyznawane środki inwestycyjne w określonej wysokości na wybudowanie ustalonej ilości obór. Jeśli określone dziedziny produkcji pozostają w tyle, to państwo może przez podwyższenie środków inwestycyjnych to zacofanie usunąć.

Dalsza korzyść koncentracji inwestycji w socjalistycznych dużych przedsiębiorstwach przejawia się w tym, że państwo może inwestować wykorzystując najnowszy stan techniki i technologii. W gospodarstwach chłopskich — ogólnie rzecz biorąc — maszyny są słabo wykorzystywane. Fizyczne zużycie następuje często dopiero po 15—20 latach, w momencie kiedy te maszyny są zupełnie przestarzałe. W socjalistycznych dużych przedsiębiorstwach maszyny i pozostałe urządzenia mogą być w pełni

wykorzystane i dlatego państwo może zastępować nową technikę nowszą w stosunkowo krótkim czasie. To ma olbrzymie znaczenie dla postępu technicznego w rolnictwie. Najnowsza technika nie może mieć zastosowania w gospodarstwach chłopskich, ponieważ jako podstawę zakłada dużą produkcję. Dla przykładu nie można wybudować w gospodarstwie chłopskim obory wolnowybiegowej z halą udojową, ponieważ dla pełnego jej wykorzystania niezbędne jest posiadanie 100—120 krów.

Koszt budowy jednego stanowiska dla krowy w gospodarstwie chłopskim w oborze wiązanej wynosi około 4000 marek. W socjalistycznym dużym gospodarstwie w oborze wybiegowej, stanowisko to kosztuje tylko 2000—2400 marek.

W małych gospodarstwach mogą być zastosowane tylko małe maszyny, w dużych zaś gospodarstwach maszyny o wiele wyższej wydajności. Produkcja małych maszyn kosztuje państwo wiele więcej na jednostkę wydajności i wymaga poza tym wyższego nakładu materiałowego.

Przy tej okazji warto wspomnieć o badaniach Sturrock'a *). W badaniach nad obciążeniem kosztami urządzeń (pełnego wyposażenia) mechanizacji zbożowych doszedł do następujących wyników, że przy równych kosztach urządzenia na hektar zbożowych w wysokości 12,5 funta można w dużym gospodarstwie z około 70 hektarami zboża planować wysoki poziom mechanizacji, podczas gdy w małym gospodarstwie 20-hektarowym względnie posiadającym 10 ha zboża trzeba się zadowolić niskim stopniem mechanizacji to znaczy nie kombajnem ale tylko snopowiązałką. Uogólniając można powiedzieć: przy równym obciążeniu kapitałem zakładowym (inwestycyjnym) duże gospodarstwo można zmechanizować w wyższym stopniu niż małe. Te nadzwyczaj ważne ekonomiczne zależności będą oczywiste przy obserwowaniu wskaźników wykorzystania kombajnu w Zachodnich Niemczech i NRD. Podczas gdy w 1955—1956 roku w Zachodnich Niemczech średnio 1 kombajn zebrał 30 ha zboża w roku, to kombajny w MTS NRD zbierały 120—135 ha zboża na 1 kombajn. To znaczy: dla powierzchni do sprzętu obsłużonej przez 4 kombajny w Niemczech Zachodnich, my potrzebujemy tylko 1 kombajnu.

Obecnie nie mogą być w pełni racjonalnie wykorzystane najnowocześniejsze maszyny w małym gospodarstwie. Zastosowanie nowoczesnych dużych maszyn wymaga określonej wielkości gospodarstwa, którego powierzchnia pod poszczególnymi uprawami jest tak duża, jak cała powierzchnia wielkochłopskiego gospodarstwa.

W tabeli 1 jest podana wydajność niektórych rolniczych dużych maszyn. Dla większości podanych maszyn, aby agregat w pełni był wyko-

*) F. G. Sturrock: „How much equipment?” *Farm mechanization*, Bd. VIII, Nr 79, S. 452 ff.

rzystany wymagana wielkość gospodarstwa wynosi 300 ha, to jest jednakże minimalna wielkość gospodarstwa.

Tabela 1

Niezbędne wielkości gospodarstwa dla pełnego wykorzystania ważniejszych maszyn

Maszyna	Wydajność*) w ha	Udział roślin w % użytków rolnych	Niezbędna wielkość gospodarstwa (w ha) dla pełnego obciążenia
Kombajn zbożowy (3 m)	180	50	360
Kombajn ziemniaczany E 672	69	15	460
Silo-kombajn	64	20	320
Prasa z podbieraczem	43	60	71
Młocarnia K 118	204	60	340
Hala udojowa	200 krów	20—40 krów na 100 ha użytk. roln.	500—1 000

*) Wydajność wg katalogu systemu maszyn.

Spółdzielnie produkcyjne typu III naszej Republiki, mają obecnie przeciętną wielkość około 340 ha użytków rolnych. Przy tym jest też dużo takich, które już gospodarują na powierzchni 1000—2000 ha, ale są i takie, które posiadają zaledwie 100 ha użytków rolnych. Również z tego punktu widzenia jak wykazują nasze doświadczenia, jest korzystne dostarczanie rolnictwu nowoczesnej techniki w okresie przejściowym od kapitalizmu do socjalizmu, poprzez MTS. Interesujące są w związku z tym wyniki badań naszego instytutu, zebrane z 28 MTS. Wyniki te przedstawia tabela 2 *).

Tabela 2

Procent uspółdziel- czenia w rejonie MTS % od do	Ilość stacji maszyno- wo-trak- torowych	Obsada w KM na 100 ha użytków rolnych ha orki średn.	Wydajność 1 traktora (30 KM mocy no- minalnej) ha orki średn.	Prace polowe na 30 KM ha orki średn.	Wykona- nie prac polow. na 100 ha użytków rolnych ha orki średn.	Stopień mechaniz. w rejonie MTS %	Stopień mecha- nizacji w spółdz. produkc. %	Wydajność na jednego robotnika zatrud- nionego w pro- dukcji ha orki średn.
Do 20	3	15,7	328	225	118	28,1	76,5	212
21—30	10	26,7	310	219	193	38,1	69,5	247
31—40	6	26,9	337	236	232	47,3	90,9	254
41—50	6	26,3	359	269	234	48,6	73,8	271
Powyżej 50	3	32,2	434	282	302	51,8	77,2	333

*) Schröder K.: Die Betriebsanalyse in der MTS in. Ökonomik der soz. Betriebe d. Landw., H. 3/58.

Liczby tej tabeli pokazują, że procent uspołdzielczenia w rejonie MTS wywiera decydujący wpływ na wydajność maszyn MTS. W miarę wzrastania procentowego udziału socjalistycznego sektora podwyższa się wykorzystanie traktorów i stopień mechanizacji: jak również wydajność pracy, podczas gdy koszty własne znacznie spadają.

Przy analizie tych liczb można przekonywająco dowieść, że zastosowanie maszyn w większości chłopskich gospodarstw jest mniej efektywne niż w dużych gospodarstwach. Można z tego wnioskować, że spółki maszynowe pracujących chłopów indywidualnych nie mogą pokonać sprzeczności między nowoczesną techniką a małą produkcją. Jedynie tylko budowanie spółdzielczych wielkich gospodarstw jest właściwą drogą do racjonalnego stosowania maszyn i wysokiej efektywności inwestycji.

Nasza Partia i Rząd poznały w pełni te zależności i dlatego wzmacniają gospodarczo MTS przez wzrastające z roku na rok inwestycje. Przez to osiąga się stałą wzrastającą efektywność inwestycji co pokazuje tabela 3 *).

Tabela 3

Wysokość i efektywność inwestycji w MTS NRD

Rok	Wysokość inwestycji w milionach marek	Srodki podstawowe	Wydajność	Koszty własne na 1 ha orki śr. 1951 = 100	Czas pracy na 1 ha orki śr. 1951 = 100	Wydajność na 1 godz. pracy 1951 = 100
		na rob. bezp. zatrudn. w prod. w 1000 marek				
1952	179,1	21,6	12,1	90,4	101,9	98,2
1953	288,6	23,2	18,1	76,9	·	·
1954	301,3	25,3	18,4	81,6	·	·
1955	264,0	26,5	20,1	71,3	72,2	138,6
1956	330,7	29,8	22,2	65,4	65,1	153,6

Od 1952 do 1956 r. wzrosły inwestycje od około 180 do 330 marek, przez to mogło wzrosnąć wyposażenie w środki trwałe na jednego bezpośrednio zatrudnionego w produkcji z 21,6 tys. do 29,8 tys. marek. Efektem tego jest wzrost wydajności na jednego zatrudnionego bezpośrednio w produkcji z 12,1 tys. do 22,2 tys. marek, a koszty własne 1 ha orki średniej spadły w porównaniu do roku 1951 z 90,4% w roku 1952 do 65,4% w roku 1956. Prawie taką samą oszczędność osiągnięto w nakładach żywej pracy ludzkiej, a wydajność na 1 robotnika wzrosła w 1956 roku do 153,6% w porównaniu do roku wyjściowego 1951. W Niemczech Zachodnich i w różnych innych kapitalistycznych krajach idzie się inną drogą w mechanizowaniu rolnictwa. Poszukuje się środków prowadzących

*) Zusammengestellt nach Angaben von W. Hühnchen: Die Entwicklung der Grundmittel in den Volkseigenen Gütern und Maschinen-Traktoren-Stationen. Vierteljahreshefte zur Statistik der DDR, Nr 2/58, S. 60—64.

do osiągnięcia pełnej mechanizacji przez produkcję maszyn specjalnie przystosowanych dla małych gospodarstw. Ale te małe maszyny są nierentowne, ponieważ wymagają one na jednostkę wydajności wysokich kosztów zakupu i utrzymania. Kiedy takie gospodarstwo w ogóle uzyska te wysokie środki finansowe na zakup tych maszyn, to zżerają te gospodarstwa w następstwie odpisy amortyzacyjne, procenty i koszty utrzymania.

To wynika z obliczeń Blohm'a dotyczących zapotrzebowania kapitału i rocznego obciążenia (kosztami gospodarczymi) w gospodarstwach o różnej wielkości przy pełnym zmotoryzowaniu gospodarki polowej (tab. 4).

Tabela 4

Zapotrzebowanie kapitału i roczne obciążenie kosztami gospodarczymi, gospodarstw różnej wielkości przy pełnej motoryzacji gospodarki polowej w DM (Wyciąg z tabeli) Wg Prof. Blohma

	Wielkość gospodarstw w hektarach					
	10	20	40	60	80	100
Zapotrzebow. kapit. ogółem	22568	27045	35016	43168	51935	67591
Zapotrzebowanie kapitału						
na ha użytk. roln.	2257	1352	875	720	649	676
Obciążenie roczne ogółem	3485	4560	6718	8479	10805	12848
Obciążenie roczne						
na ha użytk. roln.	349	228	168	141	135	129
Ogółem KM ciągników	12	17	25	37	47	57

Obliczone zapotrzebowanie kapitału obejmuje wszystkie maszyny włącznie z młocarnią do gospodarki polowej. Oto co pisze Blohm na ten temat (kalkulacja jest wybitnie ostrożna): „Czym mniejsze gospodarstwo chłopskie tym więcej musi ono pokrywać wydatków spowodowanych przez technizację i przez intensyfikację walcząc o wzrost przychodów. To może doprowadzić do tego, że na przykład w pełni zmotoryzowane małe gospodarstwo musi intensywniej gospodarować i praca jest bardziej natężona jak przed technizacją”.

Liczby pokazują, że gospodarstwo 10-hektarowe potrzebuje na 1 ha użytków rolnych trzy razy więcej kapitału aniżeli 100-hektarowe, aby osiągnąć pełną motoryzację, podczas gdy roczne obciążenie przez kapitał i koszty gospodarcze na 1 ha użytków rolnych jest więcej jak podwójne. Podane liczby pokazują jasno, jak trudne do pokonania sprzeczności, musi pogodzić małe gospodarstwo przy mechanizacji.

Badania Gurntera potwierdzają to *). Jego szacunek dowodzi o tym,

*) O. Gurnter: Die Wirtschaftlichkeit der Traktorenverwendung in bäuerlichen Betrieben. Der Förderungsdienst, Januar 1955, H. 1.

że przy pełnej motoryzacji gospodarstwa chłopskiego 15-konnym traktorem przypada na 1 ha — 40 do 50 godzin pracy ciągnika. To oznacza więc, że w 5-hektarowym gospodarstwie wykorzystanie traktora wyniesie 250 godzin, w 10-hektarowym — 500 godzin, w 15-hektarowym — 750 godzin i w 20-hektarowym — 1000 godzin w roku. Jest to niezwykle niskie wykorzystanie w porównaniu z uzyskiwanym w socjalistycznych gospodarstwach rolnych, sięgające 1800 i więcej godzin (rzadko niższe od 1800 godzin rocznie). Ta mała możliwość wykorzystania ciągników w gospodarstwach chłopskich pociąga za sobą ciężkie gospodarcze następstwa. Są one obciążone przez wysokie koszty stałe, które niezależnie od wykorzystania obciążają je. Godziny pracy ciągnika muszą, przy niskim ich wykorzystaniu być bardzo drogie, ponieważ koszty stałe dzielone są na małą liczbę godzin pracy ciągnika. Przy wykorzystaniu 200 godzin pracy w roku kosztuje np. KM/godzina przy zastosowaniu 25-konnego ciągnika około 40 fenigów, podczas gdy przy 400 godzinach tylko 25 fenigów, a już przy 1000 godzinach zaledwie 15 fenigów*). Następuje więc ze wzrostem wykorzystania silny spadek kosztów KM/godziny, który szczególnie daje się zaobserwować do 1000 godzin pracy na ciągnik w roku. W zastosowaniu do małych gospodarstw oznacza to, że przy tak niskim wykorzystaniu ciągników praca ich jest bardzo kosztowna. To jest jedna strona zagadnienia. Jeśli ciągnik pracuje tylko 500 do 1000 godzin w roku, przy tym gdy fizyczne zużycie następuje po około 10 000 godzin, to po to, aby jego zużycie nastąpiło musi on pracować 10 do 20 lat. Przy obecnym nadzwyczaj silnym rozwoju techniki, ten ciągnik już po 5 latach jest technicznie przestarzały. Pozostałe 5 do 15 lat musi rolnik pracować przestarzałą maszyną. Tak zwane moralne zużycie jest więc w małych chłopskich gospodarstwach bardzo silne i to nie tylko przy ciągnikach, lecz także przy wszystkich innych maszynach.

Prof. Vieweg, który okazał się wrogiem klasy robotniczej reprezentował w 1956 r. pogląd, że należy proces socjalistycznej przebudowy rolnictwa zatrzymać, i najpierw stworzyć chłopskim gospodarstwom warunki do pełnego wykorzystania ich rezerw wydajności. Ten punkt widzenia jest rewizjonistyczny. Hamował on socjalistyczną przebudowę rolnictwa a państwo obciążyłyby ogromnymi kosztami jak również finansowe zobowiązania chłopskie wzrosłyby do nienormalnych rozmiarów. W pełni słusznie został wówczas ten pogląd Viewega odrzucony. Droga do racjonalnej mechanizacji rolnictwa i tym samym osiągnięcie wysokiej

*) Berechnet nach Angaben von E. Hoffmann: „Betriebswirtschaftl. Probleme der Mechanisierung in der Landwirtschaft”, Sitzungsberichte der DAL, Bd. III, H. 5.

efektywności inwestycji prowadzi tylko przez duże socjalistyczne gospodarstwa rolne.

Streszczam raz jeszcze:

W NRD koncentruje się inwestycje przede wszystkim w socjalistycznych dużych przedsiębiorstwach rolniczych, w tej liczbie specjalnie w MTS. To jest jedyna podstawa do osiągnięcia wysokiej efektywności inwestycji w rolnictwie. Zalety tej polityki inwestycyjnej wynikają z tego, że państwo trzyma mocno w rękę inwestycje, i tym samym może określać ich wysokość, strukturę i rozmieszczenie. Inwestycje mogą bezpośrednio być podporządkowane zadaniom politycznym gospodarczym i socjalnym. Państwo może inwestować uwzględniając najnowszy stan techniki i technologii i przez możliwość wysokiego wykorzystania środków produkcji w dużych gospodarstwach, osiągnąć wysoką efektywność zainwestowanych środków. Przy obecnym stanie techniki w małym gospodarstwie trudne są do pokonania bariery (granice) dla wprowadzenia nowoczesnej techniki. One są też nie do pokonania przez Spółki Maszynowe. W okresie przejściowym celowe jest politycznie i gospodarczo, dostarczanie maszyn rolnictwu przez MTS. Przez MTS są chłopcy pracujący indywidualnie systematycznie przygotowywani do spółdzielczego gospodarowania. MTS umożliwiają pełne wykorzystanie techniki i są ręką wysokiej efektywności inwestycji w rolnictwie.